

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΟΝΩΝ οοοοοοοο ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤ. ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Ἐν τῷ Βῳ τούχει τοῦ μουσικοῦ περιοδικοῦ «Μουσικὰ Χρονικὰ» ἐδημοσιεύθη πρότινος ὑπὸ τοῦ αἰδεσιμωτάτου Οἰκονόμου καὶ Θεοδώρου Θωίδου, διατείθη ὑπὸ τὴν τιτλον «Περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς διαιρέσεως τῆς Διαπασῶν Κλίμανος εἰς ἕξ μείζονας ἢ ἐπογδόνις τόνους», ἐν ἣ οὗτος γοινίσων διτοι κομίζει γλαῦκα εἰς Ἀθήνας, πραγματεύεται περὶ ἡγητήματος γνωστοτάτου τοῖς Φρεύψασιν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς θεωρίας τῆς καθ. ἡμᾶς Μουσικῆς, ἐξωνυχισθέντος δ' ἐν ἀπάσαις αὐτοῦ ταῖς λεπτομερείαις ἐν τῷ ὑπόδριῳ. 10 τοῦ Α'. Ἔτους (1905) τῆς Β' Περιόδου φύλλῳ τῆς ἔνταῦθα τοῦ τε ἐκδιδομένης ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Ἰω. Τούκλη, μουσικῆς ἐφημερίδος «Φόρμιγξ» ὑπὸ τοῦ πολυτελεστοῦ Διδασκάλου ἡμῶν, διεθνοῦς δὲ φήμης συφοῦ Καθηγητοῦ κ. Κ. Α. Ψάχου.

Δέν γνωσθέμεν ἀμφιβῶς τὰ πρότια περὶ ἀποτελούγονται τὸν ὄμιλον, μεταξὺ τῶν ποιῶν εὐρεῖη ὁ αἰδεσιμώτατος Οἰκονόμος κ. Θ. Θωίδης καὶ παρ' ἐν ἡγνοείτο ἢ ἴδετος τοῦ ὡς μουσικοῦ — ίσως διότι ἐξελόνησε τὸ ἐπώνυμόν του Τσακάλογλου, ὑπὸ τὸ ἐπόπον ἡτο γνωστὸς ἐκ τῆς μουσικῆς ἐφημερίδος «Φόρμιγξ» ὃς μουσικές ἐν Βίγα τῆς Κυζίκην — μετά τὴν ασφιλήσεως τῆς μουσικῆς κλίμανος ευξήγησιν καὶ ἀπίνα τοπεστήριξεν τὴν διαίσειν αὐτῆς, εἰς ἕξ ἐπογδόνις ἢ μείζονας τόνους, πάντα πασιγάνησι ἀδύνατον σύσαν. Ἐξ ἵσων ὅμιλων γεάφει δ. κ. Θωίδης, συμπεράνομεν διτοι μαργαλῶς θὰ πέρικεται περὶ μουσικῶν οὐδὲ ἀκρέως δαιτύλῳ ἀφανέσιν τῆς θεωρίας τῆς καθ. ἡμᾶς Μουσικῆς, ἐφ' ὃντος κατὰ τὸν κ. Θωίδην, ὅπως πεπλανημένως δογματίζουσι περὶ τῆς διαιρέσεως τῆς κλίμανος, ἵποπτοντας εἰς τὴν πλάνην ταῦτην, ἐξ αἰτίας τῆς εἰς τὸ μή ξενοντα ἀκριβείαν τημήματα διαιρέσεως τῆς κλίμανος καὶ δῆ τοῦ ἐπογδόνιου τόνου αὐτῆς εἰς 12 τοιάντα.

Καὶ ἐπειδὴ οὐαὶ μὴ νομισθῇ, ὡς προείπομέν, διτοι ὁ αἰδεσιμώτατος κ. Θ. Θωίδης κομίζει γλαῦκα εἰς Ἀθήνας, θὰ εἴπομεν δλίγα τινὰ περὶ τῶν τριῶν τρίων μείζονος, Μάσσονος καὶ ἐλαχίστου, τῆς ἡμερός Μουσικῆς, ὡς ἐδιδάχθημεν περὶ αὐτῶν παρὰ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Κ. Α. Ψάχου.

Ἔνα τέλειο τις τέλοντος, πρέπει τὰ ἔξαγαγγητο τούτους ἐκ τῶν διαιροφρόνων περὶ συμφωνιῶν, οὐχὶ δὲ ἐκ τόνων καὶ ὅμιτονιων τὰ καθοδοτίῃ τὴν Διαπασῶν καὶ τὰς ἑτέρας δύο συμφωνίας ἐκτεῖν τῆς Διαπασῶν, δες παρεδέχοντο οἱ ἀρχαῖοι ἡμῶν πρόγονοι, τὴν Διὰ τεσσάρων καὶ τὴν Διὰ πέντε καὶ τὰς δύοτας σχηματίζομεν ὡς ἔξις, συμφρόνως πρὸς τοὺς ἀρχαῖους.

α') Μετροῦντες διὰ τοῦ διαβήτου διαιροῦμεν τὴν ὄλην χορδὴν εἰς 2 οἴσα μέρη, καὶ οὕτω σχηματίζομεν τὴν Διαπασῶν, πατέχοντας τὸν διπλάσιον λόγον, ἵτοι τὸ 1)2 τῆς χορδῆς.

β') Μετροῦντες ἐπίσης διὰ τοῦ διαβήτου διαιροῦμεν τὴν ὄλην χορδὴν εἰς 4 οἴσα μέρη καὶ οὕτω σχηματίζομεν τὴν Διὰ τεσσάρων συμφωνίαν πατέχοντας τὸν ἐπιτετριτον λόγον, ἵτοι τὰ 3)4 τῆς ὄλης χορδῆς.

γ') Μετροῦντες ἐπίσης διὰ τοῦ διαβήτου διαιροῦμεν τὴν ὄλην χορδὴν εἰς 3 οἴσα μέρη καὶ οὕτω σχηματίζομεν τὴν Διὰ

πέντε συμφωνίαν πατέχοντας τὸν ὄμιλον λόγον, ἵτοι τὰ 2)3 τῆς ὄλης χορδῆς.

Ἡ ἀριθμεῖα τῶν ἀντετέρων, δηλαδὴ ἔτι ἡ Διαπασῶν δέουν γὰρ πατέχη τὸ 1)2, ἡ Διὰ τεσσάρων τὸ 4)4 καὶ Διὰ πέντε τὸ 2)3 τῆς ὄλης χορδῆς ἀποδικνύντεαι ὡς ἔξης.

Ἐπὶ σανίδος, ἐλλείψει κοιλού ἡχείον ἐκ λεπτῶν σανίδων, ἐπεινομεγ χορδὴν μήκους ἔνδος μέτρους ἀκοινῶς, θέτοντες εἰς τὰ ἄκρα αὐτῆς ἀκτίνητα ψαγόρια, ἐπὶ τοῦ 1)2 ἀκριθῆς τῆς χορδῆς, ἔνθα ἡ Διαπασῶν κρατοῦντες διὰ λεπτοτάτον διλαβίον τὴν χορδὴν, κρούοντες δὲ ἀμφότερα τὰ μέρη αὐτῆς, ἀκούοντος ἀποδιδομένην τὴν αὐτήν Διαπασῶν, ἐπὶ τῶν 3)4 ἀκριθῶς τῆς χορδῆς, ἔνθα ἡ Διὰ πέντε τεσσάρων, κρατοῦντες τὴν χορδήν, ἀκούοντες δὲ ἀμφότερα τὰ μέρη, ἀκούομεγ ἐπὶ μὲν τῶν 3)4 τὴν Διὰ τεσσάρων συμφωνίαν, ἐπὶ δὲ τοῦ ὑπολοίπου 1)2 τὴν Διαπασῶν μὲν τὴν διὰ πέντε συμφωνίαν, ἐπὶ δὲ τοῦ ὑπολοίπου 1)3 τὴν Διαπασῶν μὲν τὴν διὰ πέντε την χορδῆς.

Ἐκ τῆς παραβολῆς δὲ ταύτης μιαφετέρων τὸν μερῶν τῆς χορδῆς καὶ διὰ τὰς τρεῖς ἐγθείσας συμφωνίας, πειθόμεθα καὶ φυσικῶς καὶ ἀκονοτειῶς, ὅτι αὗται εὑρίσκονται τε τὰ ὑπὸ τῆς ἀκονοτεικῆς καὶ μαργαλιτικῆς ἐπιστήμης διοισθέτα μέρον τῆς χορδῆς. Οἱ φρονοῦντες δὲ ὅτι οὐδὲν σημαίνεις ἔαν εὑρίσκωνται αἱ συμφωνίαι αἱ ταὶ καὶ ταὶ χαλίστραμετρεῖς ὑψηλότερον ἡ καμηλότερον τῆς φυσικῆς αὐτῶν θέσεως, ἀς δοκιμάσωσι διὰ τῶν ἔστιν διαφοράτων ἀμφότερα τὰ μέρη τῆς χορδῆς δι' ἐκάπιτην τὸν συμφωνῶν καὶ θὰ πισθῶσι περὶ τῆς πατέστασεως αὐτῶν.

Καθορίσαντες οὕτω πρωτίστως τὰς συμφωνίας παραγόμορεν, πατά τοὺς ἀρχαῖους. Ελλήνας, ἐπὶ τῆς διαφοροῦσας τῆς Διὰ τεσσάρων συμφωνίας πρὸς τὴν Διὰ πέντε, πέντε την χορδῆς, ἀντοῦ τούτου τοῦ ἐπόγδοου τόνου τὴν τελί της Διαπασῶν συμφωνίαν, ἐξ αἱρεθειστοῦται διὰ τὴν τῆς χορδῆς καὶ πειθόμεθα πειθόμεθα ὡς ἔξης.

Μετροῦντες τὴν χορδὴν ἐπὶ τῶν 8)9, ἀκούομεν ὅτι μὲν τῶν 8)9 τὸν ἐπόγδοον πόνον, ἐπὶ δὲ τοῦ ὑπολοίπου 1)2 μέρους τῆς χορδῆς, ἀντοῦ τούτου τοῦ ἐπόγδοου τόνου τὴν τελί της Διαπασῶν συμφωνίαν, ἐξ αἱρεθειστοῦται διὰ τὴν τῆς χορδῆς διπλάσιον τόνος.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ ἐπογδόνιου ἢ μείζονας τόνου, ἥδη δὲ δλίγα τινὰ καὶ τερρί της παραγωγῆς τοῦ ἐπογδόνιους καὶ ἐλαχίστου τόνου.

(Διόριστο τὸ τέλος)

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΜΑΣΟΣ
Πτυχιούχος τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς τοῦ Θείου Αθηνῶν, Πρωτοψάλτης Αγίου Πατελεήμονος Ακαδημῶν.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΧΡΥΣΟΧΟΪΔΗΣ
Πτυχιούχος τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς τοῦ Θείου Αθηνῶν.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΟΝΩΝ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤ. ΜΟΥΣΙΚΗΣ

(Συνέχεια ἐν τοῦ χιλιούροι καὶ τέλος)

Ἐν τῇ φυσικῇ διατονικῇ καλύπτει τῆς ἡμετέρας Μουσικῆς ὑπάρχοντον ἐπτά σύμφωνοι Συμφωνίαι. Ἡτοι πλὴν τῆς Διαπασῶν (χαμηλὸς Αι-Πα τῆς μέσης) τῆς Διά πέντε (χαμηλὸς Αι-Πα τῆς μέσης) καὶ τῆς τεσσάρων (χαμηλὸς Αι-Νη τῆς μέσης) ὑπάρχοντον ἔτεροι πέσσαρες σύμφωνοι Σύνι φωνίαι. Λόγος ἐκ τοῦ βαρεοῦ πρὸς τὸ δέσι, ἵτοι ἡ Διὰ τριῶν τελεῖα συμφωνία (χαμηλὸς Δι-χαμηλὸς Ζω) καὶ ἡ Διὰ ἑξ μελέων τελεῖα συμφωνία (χαμηλὸς Δι-Βου τῆς μέσης) καὶ δύο πλὸ τοῦ δέσιος πρὸς τὸ βαρόν, ἵτοι ἡ Διὰ τριῶν μικρὰ συμφωνία (Δ. τῆς μέσης-Βου τῆς μέσης) καὶ ἡ Διὰ ἑξ μικρὰ τελεῖα συμφωνία (Δι τῆς μέσης-χαμηλὸς Ζω).

Αἱ τέσσαρες αὗται συμφωνίαι ἔχουσι τοὺς ἑκῆς ἀριθμητικοὺς λόγους;

Ἡ Διὰ τριῶν μελέων (χαμηλὸς Δι-χαμηλὸς Ζω) τὰ 5)4.

Ἡ Διὰ ἑξ μικρῶν τελεῖα (χαμηλὸς Δι-Βου τῆς μέσης) τὰ 5)3.

Ἡ Διὰ τριῶν μικρῶν (Δι-Βου τῆς μέσης) τὰ 5)6 καὶ

Ἡ Διὰ ἑξ μικρῶν τελεῖα (Δι τῆς μέσης-χαμηλὸς Ζω) τὰ 5)8.

Διαιρέοντες δύο τὴν ὅλην χορδὴν εἰς πέντε ἵσια μέρη διὰ τοῦ διαβήτον ἐπὶ μεγάρων 4)5 θέλουμεν ἔχει τὴν Διὰ τριῶν μελέων τελεῖαν συμφωνίαν, ἐπὶ δὲ τῶν 3)4 καὶ τὴν Διὰ ἑξ μελέων τελεῖαν συμφωνίαν. Ἐξελέγχοντες ἀμφοτέρας τὰς συμφωνίας τεντασίδια τοῦ ὑπολειπομένου μέρους τῆς χορδῆς, παρατηροῦμεν τὸ ἑξῆς. Ὄταν διὰ τοῦ διαβήτον ἀρατῶμεν τὴν χορδὴν ἐπὶ τῶν 4)5, ἔνθα ἡ Διὰ τριῶν μελέων τελεῖα συμφωνία, τὸ ὑπολειπόμενον 1)5 τῆς χορδῆς μέρος ἀποδίδει ἀκοιδίδεις τὴν δίς Διαπασῶν τῆς Διὰ τριῶν μελέων τελεῖας συμφωνίας. Ὄταν δὲ κατατίμεν τὴν χορδὴν ἐπὶ τῶν 3)5, ἔνθα ἡ Διὰ ἑξ μικρῶν τελεῖα συμφωνία, τὸ ὑπολειπόμενον τῆς χορδῆς μέρος ἀποδίδει τὴν Διὰ πέντε συμφωνίαν τῆς Διὰ ἑξ μελέων τελεῖας συμφωνίας, ἵτοι τὸν ὑψηλὸν Ζω.

Οὕτως ἐν τῇσι διαφοράς τῆς Διὰ πέντε τελεῖας συμφωνίας (χαμηλὸς Δι-Πα τῆς μέσης) πρὸς τὴν Διὰ ἑξ μελέων τελεῖαν συμφωνίας (χαμηλὸς Δι-Βου τῆς μέσης), ἵτις διαφορὰ είνε τὸ Πα-Βου μέρος, παρά γομεν τὸν ἐλάσσονα τῆς μουσικῆς τόνου, ενδιοινθίαν ἐπὶ τῶν 9)10 τῆς ὅλης χορδῆς. Καὶ τέλος ἐκ τῆς διαφοράς τῆς Διὰ τριῶν μελέων συμφωνίας (χαμηλὸς Δι-χαμηλὸς Ζω), πρὸς τὴν Διὰ τεσσάρων τελεῖαν συμφωνίας (χαμηλὸς Δι-Νη τῆς μέσης), ἵτις διαφορὰ είνε τὸ Ζω-Νη διάστημα, παράγομεν τὸν ἐλάχιστον τόνον τῆς μουσικῆς, διστις εὑρηται εἰς τὸν 15)16 τῆς χορδῆς.

Αὕτη ἐν συντόμῳ ἡ πέρι παραγωγῆς τῶν τριῶν τόνων, μελέων, ἐλάσσονος καὶ ἐλαχίστου τῆς ἡμετέρας Μουσικῆς θεωρεῖται, ἐξηγούμενη μαθηματικῶς, ἀκοντικῶς καὶ φυσικῶς, ἀφοῦ κατ' ἀναρτητορῶν ἐπι-

στήμονικῶν λόγον, οἱ τρεῖς ἵσια φυσικοὶ καὶ ἀληθεῖς δέοντα τὰ παθεγόντας πάντοτε ἐν τῶν διαφορῶν τῶν συμφωνιῶν.

“Οσον δὲ ἀφορᾷ τὸν ἀνθερισμὸν ἀπάγεται τὸν τονιτάλων διαστημάτων τῆς ἡμετέρας Μουσικῆς μεθ' ἀπασάν τῶν διαστημάτων των λεπτομερεών τηλεοφορεύεται τὸν κ. Θ. Θωδήην, κατοικούσαν διεσπασμένην δὲν θύ μηροῦ τὸ τοιοῦτον, δει ταῦτα καθωπαθήσαν σαρπεστατα ὡς ἐσωθῆσαν ἐκ παραδοσιώς ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Κ. Α. Φάχου, οργανικευασθέντας τριῶν δργάνων ἐν Περγαματί, πιστότατα ἀποδιδόντας πάντα ταῦτα, ὡς δύνανται τὰ βεβαιώσασιν οἱ ἀκούσαντες ταῦτα καὶ περὶ αὐτῶν διηγεῖσθαι δημότερος τύπος δέοντας καὶ δὲ Εὐρωπαῖμός, λαγκάνημας ἔγραψαν καὶ ἐκ τῶν δποίων οἱ δύο μικρότεροι τύποι τοῦ δργάνου εὑρίσκονται ἐν Δελφοῖς; ἔνθα ἐγκατεστάθη μινιάτους δὲ κ. Φάχος, δὲ μέγας τύπος τοῦ δργάνου τούτου ἐλέγει καταλλήλου αὐθούσης δὲν μετεκομίσθη ἐνταῦθα ἐν Γερμανίᾳ. Πρὸς τούτοις οἱ ἀριθμητικοὶ λόγοι τοῦ δργάνου τούτου ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ σοβαρωτάτοις Γερμανικῷ μουσικῷ περιόδῳ μῷ «Neue Musik Zeitung» τέτοιος 4) Τεῦχος 5 Σεκ. Θδ κ. ἐφετῆς, ὧστε οὐδεὶς φόδος ἀπολέσας αὐτῶν ὑπάρχει καθόσον μετ' οὐ πολὺ ὡς γγωρίζομεν πρόκειται τὰ δημοσιεύθηκαν καὶ ἡ θεωρία τοῦ δργάνου τούτου.

Οἱ αἰδεσιμώτατος Οἰκονόμος κ. Θ. Θωδήης ἐν τῇ διατριβῇ του ταῦτη δέν ἐποίησε το πρός τούτοις οὐδὲ μνεῖται τοῦ ὄντος τοῦ δειμηνῆστον ἐκ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Μουσικόδιδαστέλλον. Νηλέως Καμαράδου, ἐνδονίμως ἐργασθέντος ἐκεῖσε διὰ τὴν Σητημα τῶν διαστημάτων τῆς ὥμετρας Μουσικῆς καὶ τοῦ δποίου σχετικοὶ ἀριθμοὶ ενδισκούται παρ' αὐτῷ. (Τὸ πῶς εὑρέθησαν οἱ ἀριθμοὶ τοῦ δειμηνῆστον Νηλέως Καμαράδου παρὰ τῷ κ. Θ. Θωδήη, καὶ οι τινες κατόπιν τῆς κατασκευῆς τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Α. Φάχου ἐπιγοηθέντων δργάνων τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς οὐδείςτιαν ἀξίαν κέπιται τοῦ παραπετήρης μουσικολογοῦς καὶ πολυσεβαστῆρης ἡμῶν Μέγας Πρωτένδικος κ. Γεώργιος Ι. Παπαδόπουλος, ἐρωτώμενος ἐν ἀνάγνη).

Ταῦτα τὰ δίλιγα ἔτα μῆν ὑπολάβωσι τεντες, διε τὰ τὰ θιχέντα Σητηματα είνε τελείωσις ἀγρυπνα τελείωσις τοῦ τοῦ ἐνταῦθα μουσικοῦ κύκλου, ὡς πειράται τὰ παρανήσης δὲ αἰδεσιμώτατος Οἰκονόμος κ. Θ. Θωδήης διὰ τῆς δημοσιεύσεισης διατριβῆς τοῦ.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΜΑΣΟΣ

Πτυχιοῦχος τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς τοῦ 'Ωδείου 'Αθηγάνην, Πρωτοψάλτης 'Αγίου Παντελεήμονος 'Αχαρού.

ΝΙΚΟΛ. ΧΡΥΞΟΧΟΙΔΗΣ

Πτυχιοῦχος τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς τοῦ 'Ωδείου 'Αθηγάνην.